

УДК 316.6

Зубіашвілі І.К.

МОНЕТАРНА КУЛЬТУРА ЯК СКЛАДОВА ЕКОНОМІЧНОЇ КУЛЬТУРИ ОСОБИСТОСТІ

Зубіашвілі І.К. Монетарна культура як складова економічної культури особистості. У статті аналізуються результати теоретичного дослідження монетарної культури особистості як умови її економічної соціалізації. Проведене дослідження дало змогу визначити монетарну культуру як монетарний аспект економічної культури, який є складним соціокультурним феноменом і проявляється як особливий спосіб господарювання в монетарній сфері суспільства через сукупність фінансово-економічних світоглядів, норм, цінностей, монетарних відносин, інститутів, монетарної поведінки різних суб'єктів господарювання (індивідів, соціальних груп, прошарків суспільства), представлений в результатах матеріальної та духовної праці і виконуючий важливу роль у забезпеченні стабільності суспільства.

Ключові слова: культура, економічна культура, монетарна культура суспільства, монетарна культура особистості, економічна соціалізація, особистість, цінності, норми.

Зубіашвілі І.К. Монетарная культура как составляющая экономической культуры личности. В статье анализируются результаты теоретического исследования монетарной культуры личности как условия ее экономической социализации. Проведенное исследование дало возможность определить монетарную культуру как монетарный аспект экономической культуры, который является сложным социокультурным феноменом и проявляется как особый способ хозяйствования в монетарной сфере общества через совокупность финансово-экономических мировоззрений, норм, ценностей, монетарных отношений, институтов, монетарного поведения разных субъектов хозяйствования (индивидов, социальных групп, слоев общества), представленный в результатах материального и духовного труда и выполняющий важную роль в обеспечении стабильности общества.

Ключевые слова: культура, экономическая культура, монетарная культура общества, монетарная культура личности, экономическая социализация, личность, ценности, нормы.

Постановка проблеми. Монетарна культура як монетарний аспект економічної культури з'явилася на певному етапі її розвитку і співвідноситься, в першу чергу, з появою грошей – продуктом культури. Монетарна культура, як і культура взагалі, постійно змінюється, розвивається. В складних сучасних умовах соціально-економічна політика держави, що націлена на можливість пристосуватись до умов, які часто змінюються, вижити в період кризи та нестабільності, незмінно викликає зміни цінностей (політичних, фінансово-економічних, моральних), норм, правил поведінки та взаємин громадян, особливо молоді. Існує гостра потреба в соціально-психологічному осмисленні змін, що відбуваються, визначенні та виявленні напрямів розвитку монетарної культури. Це може сприяти більш точним фінансово-економічним прогнозам, пошуку нових шляхів підвищення ефективності діяльності держави та стабільності суспільства.

У зв'язку з цим, сучасна соціально-економічна ситуація наголошує увагу психологів та педагогів на питаннях формування монетарної культури школярів, які в найближчому майбутньому будуть обіймати активні позиції в суспільстві. Від рівня сформованості їх монетарної культури та підготовки до самореалізації в умовах ринку багато в чому залежатиме вирішення проблем монетарної стабільності суспільства, успішної соціалізації та повноцінної адаптації шкільної молоді.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Концептуальні основи вивчення становлення монетарної культури особистості представлені в працях філософів, економістів (О. Арнольдова, М. Бердяєва, Ф. Бекона, Н. Боєнко, П. Буніча, Н. Злобіна, І. Канта, А. Мазаракі, Т. Парсонса, В. Попова, О. Уледова, К. Улибіна, В. Фофанова та ін.); соціологів (Г. Зіммеля, М. Вебера, Т. Веблена, О. Моля та ін.). Аналіз їх досліджень дозволяє визначити монетарну культуру як монетарний аспект економічної культури, ознаку цивілізованого суспільства.

У дослідженнях В. Ананьєва, О. Дейнеки, А. Журавльова, О. Кітова, А. Купрейченко, О. Леонтєва, В. Москаленко, О. Петровського відображається психологічна сторона економічної культури, виявляється механізм цілеспрямованого впливу економічних чинників на свідомість людини, що дозволяє аналізувати процес формування монетарної культури, розглядати останню як результат економічної соціалізації особистості.

Мета статті – в результаті теоретичного аналізу наукових джерел визначити та обґрунтувати психологічні особливості монетарної культури як монетарного аспекту економічної культури особистості.

Виклад основного матеріалу і результатів дослідження. Дослідники підрозділяють культуру на певні види та роди, основою для подібного розподілу є багатогранність людської діяльності, з якої виділяється матеріальна та духовна культура. Але цей розподіл часто є умовним, оскільки в реальному житті ці види культури тісно взаємопов'язані. На думку деяких культурологів, окремі види культури пронизують всю її систему. Це економічна, політична, економічна культура та інші [1]. В нашому дослідженні акцент буде зроблено на вивченні монетарної культури.

Суспільства з максимальним розвитком і поширенням монетарних відносин називають грошовими (монетарними). Деякі вчені стверджують, що в суспільстві, де вплив грошей є великим у всіх сферах його

життєдіяльності, відбувається формування специфічної «монетарної культури» в рамках економічної культури, що склалася [2].

Між монетарною культурою суспільства і особистості існує тісний взаємозв'язок, але монетарна культура окремої особистості може випереджати загальний рівень. Тому створення сприятливих умов для формування монетарної культури особистості буде сприяти підвищенню рівня монетарної культури підростаючого покоління.

Виходячи з кінцевого результату формування монетарної культури особистості – фінансово та економічно культурно розвинутої людини, дослідники виділяють критерії її сформованості. Передусім, це наявність критичного фінансово-економічного мислення. Іншим показником монетарної культури особистості є вміння реалізувати свої індивідуальні здібності у кожній конкретній ситуації, а для цього потрібно постійно поповнювати свої знання у сфері економіки та фінансів, знаходити сили, якщо необхідно, змінювати свої уявлення, сфери діяльності і навіть фінансово-економічні інтереси. Одним із показників монетарної культури особистості виступають певні навички, вміння, досвід у сфері фінансів та економіки [4].

Розвиток монетарної культури особистості відбувається поетапно у відповідності з її віковими особливостями. В результаті пізнавальної та спеціально організованої практичної діяльності у дітей відбуваються зміни уявлень про фінансово-економічний світ, який їх оточує, своє місце в ньому, формуються монетарні цінності та ідеали. Що вище рівень монетарної культури індивіда, то ближче до ідеалу його діяльність. Задача полягає в тому, щоб визначити умови та чинники, які б сприяли становленню у підростаючого покоління впевненості в необхідності монетарної поведінки, відповідної високому рівню монетарної культури [11].

Монетарна культура особистості є штучним середовищем, яке створює вона сама в процесі соціально-економічного життя. Термін «монетарна культура» охоплює компоненти соціальних відносин, досвіду, світогляду та практичної діяльності людини, пов'язані з монетарними відносинами суспільства. Монетарна культура, зокрема, виражається у сукупності теоретичних та практичних знань, отриманих суб'єктом у сім'ї, школі, закладі вищої освіти та подальшої практичної діяльності, а також у його активності в монетарному середовищі [10].

Монетарна культура – це монетарний аспект (складова) економічної культури, якщо економічна культура представляє собою рівень економічного розвитку, то монетарна культура сприяє цьому розвитку. Монетарна культура – це культура господарювання у фінансово-економічній сфері суспільства.

У дослідженні монетарної культури ми вважаємо доцільним використати термін «монетарний», який походить від англійського слова «monetary» («грошовий») і, як і багато інших дослідників, використовуємо термін «монетарний» як синонім «грошовий».

На основі досліджень в галузі психології, філософії та соціології культури можна стверджувати, що монетарна культура особистості пов'язана з процесом економічної соціалізації та формується завдяки інтеріоризації нею образу «людини економічної» та створенні нормативного образу «*homo monetarius* – людини монетарної», який відповідає певному типу культури економічного суспільства, побудованого на розвинених монетарних відносинах. Головна характеристика цієї людини – це духовна орієнтація на гроші як на еквівалент «Я», власних здібностей, власної цінності, особистої гідності [6; 8].

«Людина монетарна» одержима ідеєю фінансової успішності, монетарно орієнтований індивідуаліст, схильний до товарно-грошового фетишизму, схильний бачити в грошах справжню реальність, а головне – свято вірить в те, що лише за допомогою грошей він може вирішити усі свої проблеми і що лише гроші є справжньою опорою та кінцевим смислом її існування.

«Людина монетарна», як новий тип особистості, відповідає цілям та цінностям монетарної цивілізації, що складається нині. Смысл людини нової, монетарної формації полягає в економічній активності та найбільш повно він розкривається у монетарній поведінці [9].

Образ «людини монетарної» формується під впливом монетарної системи і відноситься до образів-ідеалів, пов'язаних з деонтичною сферою людини. Образ «людини монетарної» пов'язаний з цінностями, які домінують у спільноті. За своєю формою феноменологічний ідеал – це образ, в якому у персоніфікованій формі «записуються» соціальні, зокрема, монетарні відносини [8].

У вивченні образу «людини монетарної» потрібно мати на увазі конкретно-історичний зміст цього образу, тому що порівняння системи економічних цінностей різних типів суспільства свідчить про те, що ці системи несуть в собі різні образи-ідеали особистості. Різні системи економічних цінностей стимулюють створення різних моделей нормативних типів особистості.

Засвоєння цінностей та формування образів-ідеалів у свідомості людини проходить через ідентифікацію індивіда зі своєю групою. Цінності іншої, «чужої» групи перетворюються в антицінності та відкидаються. Цінності іншої спільноти з часом можуть бути сприйняті тільки в тому випадку, якщо їх носії мають шанс бути включеними у спільноту, яка сприймає ті цінності – такий шлях проникнення сфери монетарної культури в особистість [7].

Отже, монетарна культура особистості, завдяки домінуючим в групі цінностям, відображає духовний рівень та психологічні особливості спільноти, а також включає, передусім, особистісні якості, завдяки яким людина здатна діяти у фінансово-економічній сфері. Цих здатностей людина набуває в процесі засвоєння цінностей, носіями яких є нормативний образ «людини монетарної», який належить до типу певної культури суспільства.

Монетарна культура як монетарний аспект економічної культури є невід'ємною від неї. Вона є тим штучним середовищем, яке створює сама людина у процесі своєї фінансово-економічної діяльності.

Отже, термін «монетарна культура» охоплює монетарні відносини суспільства, фінансово-економічний досвід, світогляд та практичну діяльність.

У понятті «монетарна культура» міститься вказівка на наявність двох сторін – грошей та культури. У більшості дослідницьких праць в якості провідного елемента зазвичай виокремлюються або гроші, або культура. Але якщо самостійним предметом дослідження стає сама монетарна культура, то потрібно говорити про синтез цих компонентів та виникнення нового специфічного утворення в рамках загальної культури. Як відмічає О. Мазаракі, гроші «вплетені» в культуру, створюючи з нею цілісний феномен [8].

У монетарній культурі інтегруються суттєві ознаки грошей і культури. В результаті історично складається їх синтез, який відображає якість монетарних відносин суб'єктів в процесі їх взаємодії. Між учасниками встановлюються певні матеріальні та духовні відносини, в яких діють певні правила і норми. Виникаючий при цьому комплекс цінностей, уявлень, сформовані моделі монетарної поведінки складають комплекс монетарної культури. В ній фіксується та накопичується певний соціально-економічний досвід, який актуалізується та постійно розширюється в процесі розвитку монетарних відносин [там само].

У структурі монетарної культури дослідники виокремлюють особистісний та інституційний аспекти [3; 4].

Особистісний аспект безпосередньо пов'язаний з індивідуальною культурою, становлення якої відбувається в процесі соціалізації, а також ресоціалізації.

На відміну від особистісного аспекту, *інституційний аспект* монетарної культури відображає норми і цінності, зумовлені функціонуванням фінансових інститутів, інших економічних, а також неекономічних інститутів. Наприклад, пасивна протягом довгого періоду часу інвестиційна поведінка населення України могла бути зумовлена водночас як особистісним аспектом монетарної культури – непоінформованістю про закони і правила діяльності банків, фондового ринку, схильністю до традиційних форм зберігання грошей і їхнього використання, так і інституційним аспектом – втратою довіри до банківської та в цілому фінансової системи внаслідок державної монетарної політики.

Дослідники поділяють всі соціальні інститути за їх впливом на монетарну культуру на три різновиди: ті, що безпосередньо впливають на виробництво монетарної культури; ті, що забезпечують передачу культурних форм, пов'язаних з грошима; і ті, що контролюють виконання вимог монетарної культури [10].

До інститутів першого типу відносять політику, економіку, науку, до інститутів другого типу – інститути сім'ї, освіти, ЗМК, до третіх – мораль, право.

Чинники формування монетарної культури на інституційному рівні численні і специфічні для кожного окремого соціального інституту. Загалом, найбільш важливим процесом, що призводить до зміни функціонування соціальних інститутів, які, у свою чергу, змінюють монетарну культуру, в сучасній Україні є ринкові реформи. Пристосування функціонування інститутів до нових ринкових умов і є чинником, що сприяє трансформації інституційного аспекту монетарної культури.

Два описані аспекти монетарної культури – особистісний та інституційний – виокремлені лише умовно і є взаємозалежними. Інститути, що сформувалися і проіснували досить тривалий час у даному суспільстві, впливають на формування адекватних собі культурних рис населення, так само й індивіди можуть надавати інститутам відповідні риси згідно зі своїми уявленнями.

Монетарна культура пояснює сутність та механізми функціонування монетарної сфери, передусім, через її суб'єкти та їх взаємодію. Такий підхід дозволяє уявити всю монетарну сферу суспільства в культурному вимірі. У цьому зв'язку монетарна культура грає виключну роль, оскільки включає в себе основні стереотипи суспільної свідомості, які сприяють становленню економіки. Вона безпосередньо включається в процеси керівництва, регулюючи монетарні відносини людей та суспільства.

Однак, деякі дослідники вважають, що монетарна культура не є універсальною за характером та не може постійно функціонувати на всіх етапах економічного розвитку. У економічному житті завжди існують ніші, які не пронизані культурними формами. Виходить, що різного роду деформації або незрілість економічної свідомості окремих груп населення означають відсутність монетарної культури [5;10].

Так, значна частина суб'єктів монетарної культури (передусім, які живуть на межі бідності) демонструють пасивність поведінки, яка проявляється в невмінні та небажання в нових соціально-економічних умовах розпоряджатися власними коштами, мають нерозвинені навички витрат сімейного бюджету, зневірені в свої власні сили та здатності знайти свою нішу в системі фінансово-економічних відносин.

У контексті нашого дослідження можна навести стратифікаційну модель українського суспільства у відповідності з моделлю Л. Уоркера [5]:

- еліта (високий культурний рівень, високий матеріальний рівень);
- інтелігенція (високий культурний рівень, низький матеріальний рівень);
- «соціальне дно» (низький культурний рівень, низький матеріальний рівень).

Безумовно, монетарна культура кожної країни має свою національну особливість, яка проявляється через культурні зразки, стереотипи, традиції і в повсякденному, і в спеціалізованому, і в інституціональному типах монетарної культури.

Отже, монетарна культура – це соціальний феномен, який проявляється як особливий спосіб участі суб'єктів суспільної діяльності (індивідів та соціальних груп) в монетарних відносинах суспільства на підставі прийнятих ними монетарних норм, цінностей, монетарної поведінки.

Монетарна культура, як монетарний аспект економічної культури, взаємодіє з усім «культурним полем» даного суспільства (включаючи науку, релігію, мораль, виробництво, сільське господарство та інші специфічні прояви людської активності та діяльності). Безпосередньо вона проявляється в тих галузях культури, які найбільш тісно пов'язані з монетарною (наприклад, в правовій та політичній культурі). Виходячи з цього, можна припустити, що монетарна культура здійснює факторіальний вплив на стабільність суспільства.

Стабільність суспільства є необхідною умовою розвитку та функціонування держави і являє собою стійке становище соціальної системи, яка характеризується здатністю протистояти внутрішнім та зовнішнім впливам, завдяки високому адаптаційному потенціалу творчо діючих суб'єктів.

Соціальна система не може бути стабільною, якщо її представники недостатньо економічно грамотні, не мають культури ділових стосунків, не розуміють своєї ролі у монетарних відносинах, створюючи при цьому перепони для стабільності, динамічного зростання та розвитку.

У зв'язку з цим особливої актуальності набуває проблема становлення справжнього суб'єкта ринкових відносин. Відповідно, змінюється зміст категорії «людина монетарна». Створюються умови накопичення досвіду монетарної поведінки індивіда в умовах сучасної економіки, зростають зусилля по засвоєнню основних норм в різних фінансово-економічних ситуаціях, поглибленню та розширенню фінансово-економічних знань.

Монетарна культура виконує в суспільстві низку функцій, аналіз яких також є дуже важливим для розуміння цього феномену. До головних соціальних функцій монетарної культури належать – інтегративна, дезінтегративна, соціалізаційна, регулятивна, трансляційна, інноваційна, пізнавальна та прогностична [4;10].

Ми розглядаємо монетарну культуру як умову економічної соціалізації. Важливим моментом у дослідженні економічної соціалізації є виокремлення системоутворюючого компонента системи економічних цінностей. У системі цінностей системоутворюючим елементом вчені називають власність, яка у всіх своїх об'єктивних і суб'єктивних проявах знаходить концентрований прояв у грошах, які є продуктом культури і виникли на певному етапі її розвитку. Гроші є необхідним атрибутом функціонування монетарної культури суспільства, стимулюючи економічний і соціальний прогрес через ті функції, які вони виконують [6].

У контексті економіко-психологічного дослідження гроші розглядаються як специфічний культурний феномен, який є інструментом специфічної комунікації.

Висновки. Отже, монетарна культура, як монетарний аспект економічної культури, є складним соціокультурним феноменом, який проявляється як особливий спосіб господарювання в монетарній сфері суспільства через сукупність фінансово-економічних світоглядів, норм, цінностей, монетарних відносин, інститутів, монетарної поведінки різних суб'єктів господарювання (індивідів, соціальних груп, прошарків суспільства), представлений в результатах матеріальної та духовної праці і виконуючий важливу роль у забезпеченні стабільності суспільства.

Перспективами подальших досліджень із заявленої проблеми може бути емпіричне вивчення психологічних особливостей монетарної культури особистості.

Список використаних джерел

1. Арнольд А. И. Человек и культура мира/ А. И. Арнольд. – М. : Наука, 1987. – 350 с.
2. Бабосов Е. М. Нравственная культура личности / Е. М. Бабосов. – Мн.: Наука техника, 1985. – 184 с.
3. Боечко Н. И. Экономическая культура. Проблемы и тенденции развития / Н. И. Боечко. – СПбГУ, 2005. – 184 с.
4. Гуревич П. С. Философия культуры / П. С. Гуревич. – [2-е изд.]. – М. : Аспект Пресс, 1995. – 218 с.
5. Вебер М. Протестантская этика и дух капитализма / М. Вебер. – М.: ИНИОН, 1976. – 360 с.
6. Веблен Т. Теория праздного класса : The theory of the leisure class. An economic study of institutions / Т. Веблен ; пер. с англ. – Изд. 4-е. – М. : ЛИБРОКОМ, 2011. – 365 с.
7. Дейнека О. С. Динамика макроэкономических компонентов образа денег в обыденном сознании / О. С. Дейнека // Психологический журнал. – 2002. – № 2, т. 23. – С. 36 - 46.

8. Журавлев А. Л. Экономические представления работников предприятий с разными формами собственности / А. Л. Журавлев, Н. А. Журавлева // Современная психология: Состояние и перспективы исследований. – М.: Изд-во «Ин-т психологии РАН», 2002, ч.2.– С. 317- 332.
9. Заславская Т. Н. Экономическая культура как регулятор функционирования и развития экономики / Т. И. Заславская, Р. В. Рывкина. // Социология экономической жизни. – Новосибирск, 1991. – 210 с.
10. Литвиненко Д. В. Деньги как регулятор жизнедеятельности современной личности: социокультурный взгляд на проблему / Д. В. Литвиненко // III Всероссийский социол. конгресс. / М., 2008. – С. 142 - 151.
11. Москаленко В. Соціально-психологічні засади економічної культури особистості / В. Москаленко // Соціальна психологія. – К. – №4 (24). – 2007. – С. 3-17.
12. Морэн Э. Дух и мозг / Э. Морен // Современная наука: познание человека. – М. : Наука, 1988. – С.63-81.
13. Мазараки А. А. Философия денег: монограф. / А. А. Мазараки, В. В. Ильин. – К. : Киевский нац. торг. эконом. ун-т, 2004. – 719 с.
14. Парсонс Т. Система современных обществ / Т. Парсонс. – М.: Аспект Пресс, 2000. – 350с.
15. Скринник З. Е. Гроші у вимірах комунікативних практик : соціокультурний аспект : монографія / З. Е. Скринник. – Львів : ЛБІ НБУ, 2006. – 335 с.
16. Шперлинь А. В. Роль уровня дохода и отношения к деньгам в детерминации субъективного благополучия / А. В. Шперлинь // Вестник НГУ. Серия психология, 2012. –Т.6. – Вип.2. – С. 59 - 63.
17. Шкрабець М. С. Стан та перспективи грошової культури в українському суспільстві / М. С. Шкрабець // Соціологія дослідження / 36. наук. праць. – Луганськ : Східноукраїнський університет імені Володимира Даля, 2005. – С.174 -179.
18. Frisby D. Sociological impressionism, a reassessment of G.Simmel's social Theory / D. Frisby, 1981. – Journal of Economic Psychology / 1999. –Vol. 160. – P. 663 - 679.
19. Furnham A. Children's understanding of the economic world / A. Furnham // Australian J. of Education, 1986. –30. – N 3. – P. 219 - 240.

Spysok vykorystanykh dzherel

1. Arnol'dov A. I. Chelovek i kul'tura mira/ A. I. Arnol'dov. – М. : Nauka, 1987. – 350 s.
2. Babosov E. M. Nравstvennaja kul'tura lichnosti / E. M. Babosov. – Mn.: Nauka tehnika, 1985. – 184 s.
3. Boenko N. I. Jekonomicheskaja kul'tura. Problemy i tendencii razvitiia / N. I. Boenko. – SPbGU, 2005. – 184 s.
4. Gurevich P. S. Filosofija kul'tury / P. S. Gurevich. – [2-e izd.]. – М. : Aspekt Press, 1995. – 218 s.
5. Veber M. Protestantskaja jetika i duh kapitalizma / M. Veber. – М.: INION, 1976. – 360 s.
6. Veblen T. Teorija prazdnogo klassa : The theory of the leisure class. An economic study of institutions / T. Veblen ; per. s angl. – Izd. 4-e. – М. : LIBROKOM, 2011. – 365 s.
7. Dejneka O. S. Dinamika makroekonomicheskikh komponentov obraza deneg v obydennom soznanii / O. S. Dejneka // Psihologicheskij zhurnal. – 2002. – № 2, t. 23. – S. 36 - 46.
8. Zhuravlev A. L. Jekonomicheskije predstavlenija rabotnikov predpriatij s raznymi formami sobstvennosti /A. L. Zhuravlev, N. A. Zhuravleva // Sovremennaja psihologija: Sostojanie i perspektivy issledovanij. – М.: Изд-во «Ин-т психологии РАН», 2002, ч.2.– С. 317- 332.
9. Zaslavskaja T. N. Jekonomicheskaja kul'tura kak reguljator funkcionirovanija i razvitiia jekonomiki / Т. И. Zaslavskaja, R. V. Ryvkina. // Sociologija jekonomi-cheskoj zhizni. – Novosibirsk, 1991. – 210 s.
10. Litvinenko D. V. Den'gi kak reguljator zhiznedejatel'nosti sovremennoj lichnosti: sociokul'turnyj vzgljad na problemu / D. V. Litvinenko // III Vserossijskij sociol. kongress. / М., 2008. – С. 142 - 151.
11. Moskalenko V. Sotsialno-psykholohichni zasady ekonomichnoi kultury osobystosti / V. Moskalenko // Sotsialna psykholohiia. – К. – №4 (24). – 2007. – С. 3-17.
12. Morjen Je. Duh i mozg / Je. Moren // Sovremennaja nauka: poznanie cheloveka. – М. : Nauka, 1988. – С.63-81.
13. Mazaraki A. A. Filosofija deneg: monograf. /A. A. Mazaraki, V. V. Il'in. – К. : Kievskij nac. torg. jekonom. un-t, 2004. – 719 s.
14. Parsons T. Sistema sovremennyh obshhestv / T. Parsons. – М.: Аспект Пресс, 2000. – 350с.
15. Skrynnyk Z. E. Hroshi u vymirakh komunikatyvnykh praktyk : sotsiokulturnyj aspekt : monohrafiia / Z. E. Skrynnyk. – Lviv : LBI NBU, 2006. – 335 s.
16. Shperlin' A. V. Rol' urovnja dohoda i otnoshenija k den'gam v determinacii sub#ektivnogo blagopoluchija / A. V. Shperlin' // Vestnik NGU. Serija psihologija, 2012. –Т.6. – Vip.2. – С. 59 - 63.
17. Shkrabets M. S. Stan ta perspektyvy hroshivoi kultury v ukrainському suspilstvi / M. S. Shkrabets // Sotsiolohiia doslidzhennia / Zb. nauk. prats. – Luhansk : Skhidnoukrainskyi universytet imeni Volodymyra Dalia, 2005. – С.174 -179.
18. Frisby D. Sociological impressionism, a reassessment of G.Simmel's social Theory / D. Frisby, 1981. – Journal of Economic Psychology / 1999. –Vol. 160. – P. 663 - 679.
19. Furnham A. Children's understanding of the economic world / A. Furnham // Australian J. of Education, 1986. –30. – N 3. – P. 219 - 240.

Zubiashvili, I.K. Monetary culture as a component of the economic culture of the individual. The article deals with the problem of monetary culture, which appeared at a certain stage of economic culture development and relates primarily to the appearance of money as a product of culture. The signs of a financially and economically cultural individual include their critical financial and economic thinking and realization of their individual abilities in each particular situation. Besides, to be monetary cultured, and individual should be skilled and experienced in the field of finance and economics. The author shows that the monetary culture of the individual is an artificial medium that it creates in social and economic activities. The term "monetary culture" covers the social relations, experience, world outlook and human practice associated with the monetary relations in the society. Monetary culture is manifested in a system of theoretical and practical knowledge gained by the individual in the family, at school, university and form other practical activities, as well as from the monetary environment. It is noted that personal

monetary culture is connected with economic socialization and is formed through the internalization of the idea of the "homo economicus" and the development of a normative idea of "homo monetarius", which corresponds to a monetary relations-based social culture. The main characteristic of the monetary individual is their spiritual attitudes towards money as an equivalent of Self, i.e. their own abilities, worth, and dignity. The author discusses the integrative, disintegrative, socializing, regulatory, translational, innovative, cognitive, and prognostic functions of monetary culture. It is argued that the monetary culture of each country has national features, which are manifested in cultural patterns, stereotypes, traditions.

Key words: culture, economic culture, monetary culture of society, personal monetary culture, economic socialization, personality, values, norms.

Відомості про автора

Зубіашвілі Ірина Костянтинівна, кандидат психологічних наук, старший науковий співробітник, старший науковий співробітник лабораторії організаційної та соціальної психології Інституту психології імені Г.С. Костюка НАПН України, м. Київ, Україна.

Zubiashvili, Iryna K., PhD, Senior Researcher, Laboratory of Organizational and Social Psychology, Kostiuk Institute of Psychology of the NAES of Ukraine, Kyiv, Ukraine.

E-mail: mrs_ira@i.ua

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0003-3642-8159>

УДК 17.032.1; 338.2 – 053.81

Лавренко О.В.

СПІВВІДНОШЕННЯ ДУХОВНИХ ТА МАТЕРІАЛЬНИХ НАЧАЛ В ЕКОНОМІЧНІЙ СВІДОМОСТІ СТУДЕНТСЬКОЇ МОЛОДІ

Лавренко О.В. Співвідношення духовних та матеріальних начал в економічній свідомості студентської молоді. У статті представлені результати емпіричного дослідження співвідношення духовних та матеріальних начал в економічній свідомості студентської молоді. Духовне начало представлено «переконаннями і моральними принципами особистості», яке припускає здатність і потребу людини вийти за межі свого егоїстичного «Я» і діяльно стверджувати добро. Матеріальне – грошима, які впливають на формування моральності і способу життя особистості, її економічну культуру.

Ключові слова: економічна соціалізація особистості, економічна культура, переконання, моральні принципи, гроші, особиста ціна економічного успіху, студентська молодь.

Лавренко О.В. Соотношение духовных и материальных начал в экономическом сознании студенческой молодежи. В статье представлены результаты эмпирического исследования соотношения духовных и материальных начал в экономическом сознании студенческой молодежи. Духовное начало представлено «убеждениями и моральными принципами личности», которое предполагает способность и потребность человека выйти за пределы своего эгоистического «Я» и деятельно утверждать добро. Материальное – деньгами, которые влияют на формирование нравственности и образа жизни личности, ее экономическую культуру.

Ключевые слова: экономическая социализация личности, экономическая культура, убеждения, моральные принципы, деньги, личная цена экономического успеха, студенческая молодежь.

Постановка проблеми. В Україні триває процес переходу до ринкової економіки, утверджується нова соціально-економічна дійсність. Усі ці соціальні перетворення впливають на соціально-культурні уявлення людей, змінюють їх соціально-економічну свідомість, соціально-економічні орієнтації та поведінку. Сучасна доба характеризується ускладненням соціально-економічних умов життя та, як наслідок, позначається на економічній соціалізації студентської молоді. На етапі становлення нових ринкових та соціальних відносин у суспільстві, розвитку процесів демократизації та гуманізації соціального середовища все більшу роль у поведінці та вчинках людини відіграє духовно-моральний фактор. Соціальні, економічні реалії сьогодення неможливо правильно оцінити і осмислити без урахування їхнього соціокультурного та етичного аспектів.

Зміни в економіці, безумовно, викликають зміни в психології людей, ієрархії їх моральних цінностей. По суті складається нова модель життя, в основі якої лежить зміна цінностей, життєвих орієнтирів та ідеалів: індивідуалізм, конс'юмеризм, невизначеність і ризик ініціативи та підприємництва, діяльність, яка часто лежить за межами закону, примат особистісних цінностей над суспільними, матеріальних над духовними. Це стає підставою для здійснення особистістю аморальних вчинків.

Сьогодні існують суперечності між тими інноваційними процесами, які відбуваються в суспільному і соціально-економічному житті у зв'язку з переходом до ринкової економіки, та потребами суспільства в особистості не лише економічно грамотній, але й високоморальній. Увага до моральної складової економічної культури і активності особистості пов'язана також і з тим, що спільні інтеграційні процеси у